

Література:

1. Notes on Mediation. UNCITRAL, Vienna: 2021. 22p.
2. UNCITRAL Model Law on International Commercial Mediation and International Settlement Agreements Resulting from Mediation. With Guide to Enactment and Use. UNITED NATIONS, Vienna, 2022, 78p.
3. Доповідь робочої групи ЮНСІТРАЛ по арбітражу, Відень, 2001р.
URL: [efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://documents.un.org/doc/undoc/ltld/v01/900/30/pdf/v0190030.pdf](https://documents.un.org/doc/undoc/ltld/v01/900/30/pdf/v0190030.pdf)
4. Ronan Feehily. The role of the lawyer in the commercial mediation process: a critical analysis of the legal and regulatory issues. *South African Law Journal*, 2016, Vol. 2, p.p. 351-387.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-501-6-94>

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГУМАНІСТИЧНОСТІ МЕДІАЦІЇ

Шарафін Олександр Володимирович

аспірант кафедри публічного права,

*Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
м. Чернівці, Україна*

В умовах зростання соціальної напруги, конфліктності суспільних відносин та перевантаженості судової системи медіація набуває особливої значущості як ефективний альтернативний механізм вирішення спорів. У цьому контексті медіація є втіленням гуманістичних цінностей у сфері права, що сприяє як досягненню справедливих рішень, так і налагодженню соціальної гармонії.

Актуальність дослідження правових засад гуманістичної медіації зумовлена необхідністю осмислення її сутності як явища, що поєднує юридичні та соціальні аспекти. Мета даного дослідження полягає у комплексному аналізі правових засад гуманістичної медіації та визначенні її місця в системі альтернативних способів вирішення спорів. Завданням дослідження є визначення основних правових механізмів що сприяють реалізації гуманістичних цінностей у процесі медіації в Україні

Методологія дослідження. У процесі дослідження використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, зокрема порівняльно-правовий метод, метод аналізу та синтезу, герменевтичний метод.

Результати досліджень. Сутність гуманістичного підходу полягає у визнанні людини найвищою цінністю, а її права та свободи –

пріоритетними. У сфері права це означає, що будь-які правові норми та інститути повинні бути спрямовані на забезпечення гідного існування людини, задоволення її потреб та захист від будь-яких форм свавілля та насильства.

Медіація є не просто механізмом розв'язання конфліктів, а засобом, що сприяє розвитку особистості, розширенню її соціальних навичок і формуванню культури діалогу. У цьому контексті гуманістичний підхід розглядає людину не як об'єкт правового процесу, а як суб'єкта, здатного до усвідомленого прийняття рішень та самостійного пошуку рішень.

Гуманістичність розглядає медіацію не просто як інструмент, а як самостійний інститут із властивою лише йому функціональністю в певному колі суспільних відносин. Саме гуманістичний підхід надає медіації її унікальну ідентичність. Гуманізм виконує роль фундаменту, що допомагає медіації зберігати свою автентичність, не втрачаючи суті у процесі змін, і водночас є базою її розвитку.

Серед широкого спектра форм і моделей медіаційної практики деякі дослідники акцентують увагу саме на гуманістичному підході, виокремлюючи його як самобутній. Цей напрям розробляється такими науковцями, як Г. Бертанья, А. Черетті, К. Маццукато, Ж. Моріно та інші.

Зокрема, Жаклін Моріно зазначає, що "Гуманістична медіація – це, загалом, відкритість до нових відносин із самим собою, що визначатиме новий спосіб стосунків з іншими"[1, с. 96]. Таким чином, медіація не лише допомагає вирішити конфлікт у межах конкретної ситуації, а й сприяє глибшій трансформації особистості та її соціальних взаємин. Медіація сприяє відновленню порушеного балансу потреб і інтересів сторін, що є ключовою умовою для формування гармонійних суспільних відносин.

Слід зазначити, що діалог є невід'ємною основою будь-якої справжньої медіації. Як зазначають у своїй монографії «Медіація як цінність» П. Пацурківський та Р. Гаврилюк, «якщо у ній відсутній діалог сторін медіації, якому належить ключова роль у врегулюванні конфлікту (спору), то це уже щось інше, але не медіація» [2, с. 117]. Судова система належить до владних інституцій і тому за своєю суттю є директивною. У зв'язку з цим виникають обґрунтовані сумніви щодо автентичності так званої судової медіації. Ситуація, коли суддя водночас виконує функцію медіатора у спорі, викликає суперечності: такий підхід суперечить самій ідеї медіації як альтернативного, позасудового способу врегулювання конфліктів.

Розглядаючи медіацію як самостійний інститут, важливо відзначити, що саме гуманістичний підхід надає їй унікальності. Він є не додатковим елементом, а є фундаментом, що допомагає медіації зберігати свою автентичність. Саме гуманістична природа, а не просто процедурні

механізми, забезпечує не лише розв'язання конфлікту, а й особистісне порозуміння учасників конфлікту. Через емпатійне слухання, психологічну безпеку та взаємне визнання, медіація сприяє створенню якісної комунікації, що лежить в основі побудови довготривалих мирних відносин. Кожен учасник має власні переживання та потреби, які слід поважати. Забезпечивши середовище, в якому визнається унікальність особи, створюється середовище психологічної безпеки, відбувається усунення страху перед тиском або осудом, що сприяє вільному вираженню думок.

Медіація, як альтернативний спосіб вирішення спорів, найбільш повно відповідає гуманістичним цінностям, оскільки вона передбачає добровільну участь сторін, що виключає будь-який примус чи тиск, що є надзвичайно важливим у медіації. Як наголошував Іммануїл Кант, лише вільна воля є джерелом моральних зобов'язань, а людина ніколи не повинна розглядатися як засіб для досягнення чужих цілей [3, с. 235].

Важливим є створення атмосфери співпраці та взаєморозуміння, що сприяє відновленню відносин між сторонами та запобіганню майбутнім конфліктам. Такий підхід відповідає концепції комунікативної раціональності Юргена Габермаса, яка підкреслює важливість вільної та аргументованої дискусії для досягнення істини та згоди [4, с. 118].

Правові засади гуманістичної медіації в Україні визначаються, перш за все, Конституцією України, яка закріплює найвищу цінність людини, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку (стаття 3). Конституційні положення конкретизуються в галузевому законодавстві, зокрема в Цивільному кодексі України, Сімейному кодексі України та інших нормативно-правових актах, що регулюють різні сфери суспільних відносин, де може застосовуватися медіація.

Основним нормативно-правовим актом, що регулює медіацію в Україні, є Закон України "Про медіацію", який визначає правові засади організації та проведення медіації, статус медіатора, порядок укладення та виконання медіаційних угод. Закон декларує основні принципи медіації: добровільність, конфіденційність, нейтральність, незалежність та неупередженість медіатора, рівність прав сторін та їх співпрацю.

Аналіз Закону "Про медіацію" дозволяє зробити висновок про його загальну спрямованість на забезпечення гуманістичних цінностей у медіаційному процесі. Зокрема, стаття 5 Закону визначає, що медіація проводиться на засадах добровільності, що виключає будь-який примус до участі в медіації чи прийнятті рішень. Ніхто не може бути примушений до врегулювання конфлікту (спору) шляхом проведення медіації. Стаття 8 Закону гарантує право сторін на рівну участь у процесі медіації, що передбачає проведення медіації на засадах рівності сторін. Зобов'язання медіатора повинні бути однаковими стосовно всіх сторін медіації. Стаття 12 Закону встановлює обов'язок медіатора зберігати

конфіденційність інформації, отриманої в процесі медіації, що сприяє створенню атмосфери довіри та відкритості.

На практиці реалізація гуманістичних цінностей у медіації залежить не лише від правових норм, а й від професіоналізму, етичної свідомості та особистих якостей медіатора. Саме медіатор, як фасилітатор діалогу, відіграє ключову роль у створенні атмосфери довіри та поваги, забезпеченні рівних можливостей для сторін, сприянні їхньому взаєморозумінню та допомозі у знаходженні рішення, яке відповідає їхнім інтересам та цінностям.

Підсумовуючи, можна дійти висновку, гуманістичний підхід є сутнісною характеристикою медіації, визначаючи її мету, принципи та методи, що сприяє не лише розв'язанню конфлікту, а й особистісному розвитку учасників. Важливим є сприйняття людини як активного суб'єкта, а не об'єкта правового процесу. Проведене дослідження дозволило окреслити правові засади гуманістичної медіації в Україні, наголосивши на її значенні як ефективного способу вирішення спорів. Встановлено, що у процесі медіації знаходить своє відображення гуманістичний підхід, що передбачає пріоритетність цінностей особистості, дотримання її прав та свобод, забезпечення атмосфери взаємної поваги. Для повної реалізації існуючого потенціалу медіації варто надалі вдосконалювати нормативну базу, а також заохочувати поширення навичок комунікації між правниками та медіаторами.

Література:

1. Жаклін Моріно, Гуманістична медіація: ще один погляд у майбутнє / Жаклін Моріно – Київ: Видавництво Ростислава Бурлаки, 2022. – 160 с.
2. Гаврилюк Р.О., Пацурківський П.С. Медіація як цінність: Монографія. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 466 с.
3. Кант І. Основи метафізики моралі // Кант І. Критика практичного розуму. – К.: Юніверс, 2000. – С. 51-272.
4. Habermas J. The Theory of Communicative Action. Vol. 1: Reason and the Rationalization of Society. – Boston: Beacon Press, 1984. – 487 p.
5. Конституція України : Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Цивільний кодекс України: Кодекс України; Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
7. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#Text>